

A TIHANYI BENCÉSEK ÉS OLVASMÁNYAIK A 18. SZÁZAD VÉGÉN

FAA-LENDVAI ERZSÉBET

II. József 1782. január 26-án kihirdetett kolostoreltörő rendelete értelmében a Helytartótanács és a Kamara felosztási biztosai a felosztott rendek ingó és ingatlan vagyonáról mindenhol teljes leltárt és vagyonbecslést készítettek, és a kolostorok vagyontárgyai között a könyveket is összeírták. A felosztott szerzetesrendek abolíciós könyvjegyzékei az Egyetemi Könyvtár Kézirattárába, illetve a Magyar Nemzeti Levéltárba kerültek, de az abolíciós könyvanyag teljes feldolgozása és részletes elemzése még várat magára. A bencés rend abolíciós könyvjegyzékei még csak részben kerültek feldolgozásra, és csak a pannonhalmi főapátság régi magyarországi könyveiről¹, valamint a dömölki apátság felosztáskori katalógusairól² készült egy-egy tanulmány.

A Magyar Nemzeti Levéltárban és az Egyetemi Könyvtár Kézirattárában az eddig átvizsgált abolíciós iratok között a tihanyi apátsági könyvtár könyveinek jegyzéke nem található meg, így a könyvtár teljes állományának rekonstruálása jelenleg nem lehetséges. Az Országos Levéltárban a Helytartótanács tihanyi abolíciós iratai között viszont van egy tizenöt oldalas feljegyzés, amely a szerzetesek celláiban található tárgyak felsorolását – köztük a könyveket is – tartalmazza.³

A külön leltárakra ez esetben azért volt szükség, mert az 1782-es felosztási rendelet 6. pontjának értelmében a szerzetesek szobáiban levő vagy az előljárójuknál letétbe helyezett tárgyak a rendtagok magántulajdonát képezték, és ezeket távozásukkor mind magukkal vihették⁴. 1786 márciusában az Udvari Alapítványi Számvevőség egy újabb szabályozást⁵ vezetett be, melynek 35. pontja megerősíti,

¹ Kiss, 1996.

² Horváth, 2012. 904–940.

³ MNL OL C 103, Helytartótanácsi levéltár, Helytartótanácsi Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz.

⁴ Velladics, 2001.

⁵ Uo.

hogy a szerzetesek azokat a celláikban található, személyes használatú tárgyakat is megtarthatják, melyek korábban egyértelműen a kolostor tulajdonában voltak.⁶

A rend könyvtárainak könyveit az Egyetemi Könyvtárba szállították, és a Pannonhalmi Rendtörténet (továbbiakban: PRT) szerint a rend visszaállítása után a tihanyi apátság is visszakapta könyveinek egy részét.⁷ Az erről készült jegyzék egy másolatát a Pannonhalmi Főapátsági Levéltárban őrizték, azonban megkeresésemre a levéltárosok már csak az irat egykori helyét⁸ tudták megmondani, mert az akta időközben elkallódott. Az Országos Széchényi Könyvtárban, a Könyvtári Intézet Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtárában viszont találkoztam egy 2002-ben megírt szakdolgozattal⁹, amelynek mellékletében végül rábukkantam a tihanyi bencés apátsági könyvtár megmaradt könyveinek listájára.¹⁰

A tihanyi szerzetesek könyveiről további adatok találhatóak az apátsági számadási jegyzőkönyvekben is. Bár a számadási jegyzőkönyvek elsősorban arra adnak választ, hogy a könyvek beszerzésére milyen összeget fordított az apát, időnként azonban mégis találunk adatokat könyvcímekre, illetve szerzőkre vonatkozóan is. Az eredeti feljegyzéseket a Pannonhalmi Rendi Levéltárban még nem állt módomban megvizsgálni, az erre vonatkozó adatokat a Pannonhalmi Rendtörténet kötetéből gyűjtöttem össze.

Tanulmányom célja kettős: egyrészt, hogy a kéziratos és egyéb források felhasználásával bemutassam a tihanyi bencések olvasmányait, másrészt pedig a vizsgálat során feltárt újabb adatok elemzésével kiegészítsem a kora újkori könyvtártörténeti és olvasmánytörténeti kutatások eddigi eredményeit. A tihanyi szerzetesek olvasmányairól rendelkezésre álló három forrás közül a szerzetesek szobáiban található művek vizsgálatát tartom különösen fontosnak, mert úgy gondolom, ezek a könyvek tükrözik legpontosabban a szerzetesek érdeklődését. Az 1803-ban visszakapott könyvek jegyzéke szintén fontos adatokkal szolgál a 18. századi tihanyi apátsági könyvtár történetéhez, és olvasmánytörténeti jelentősége is lényeges. A könyvtár abolíciós jegyzékének hiánya miatt úgy vélem, az eredeti apátsági számadási jegyzőkönyvek további vizsgálata is elengedhetetlenül szükséges. A terjedelmi korlátok miatt azonban jelen tanulmányomban mindhárom

⁶ Fünf und Dreißigstens. Ist bereits allerhöchsten Orts erlauber worden, daß ein jedes geistliche Individuum seine, in seinem Zimmer vorfindige entweder aus eigenem beigeschafte oder zum täglichen Gebrauch von dem Kloster empfangene Geräthschaften als ein Eigenthum behalten könne.

⁷ PRT XI. 679.

⁸ Főapátsági Levéltár, Pannonhalma. A Pannonhalmi Főapátság iratai, Acta Recentiora fasc. 10. nr. 6.

⁹ Báthory, 2002. 76.

¹⁰ Libri Abbatiae Tyhaniensis Bibliotheca Regiae Scientarium Universitatis Hungaricae Superstitis.

forrást nem tudom teljes körűen bemutatni, így a szerzetesek celláiban összeírt művekre helyezem a hangsúlyt.

Bencések és az olvasás

A rendalapító Szent Benedek Regulájában¹¹ nagy szerepet tulajdonít a munka és az imádkozás mellett az olvasásnak is, mert: *„A tétlenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben foglalkozzanak testi munkával, más órákban pedig szent olvasmányokkal.”* (48.1)

A kötelezően előírt olvasás magába foglalja a liturgikus és a közösségi eseményeken történő felolvasást és az egyéni olvasást is. *„A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak”* (38.1), rendelkezik Szent Benedek, és: *„Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét.”* (38.5) A Regula alapján az olvasás azonban nem csak kötelesség, fegyelmző eszköz is: *„Az asztalközösségtől megfosztottra ez a szabály áll: Az imateremben sem zsoltárt, sem antifónát nem énekelhet, sem olvasmányt nem olvashat, míg csak eleget nem tesz”* (24.4).

A legfontosabb felolvasás az imateremben végzett zsolozsma volt. Hétköznap három olvasmányt, vasárnap és ünnepnap pedig három alkalommal négy olvasmányt olvastak fel, és az apát is felolvasott egy evangéliumi szakaszt. A többi imaórán már csak rövid olvasmányok voltak. A szerzetesek a közös étkezés alatt is hallgatták a felolvasót, és az esti imaórát vagy a vacsorát követő közösségi együttlétet is felolvasással töltötték el, egészen a befejező imaóráig. Az egyéni olvasás nyáron 10 órától 12 óráig volt kötelező, télen pedig reggel 8 óráig. A Regula a nagybőjti időt kivéve ebéd után pihenőt ír elő, azonban *“ha valaki olvasni akar, akként olvasson magában, hogy mást ne zavarjon”* (48.5). Vasárnaponként a testi munka helyett is olvastak a szerzetesek, kivéve azokat, akik közösségi munkát végeztek¹². A Regulában Benedek a nagybőjti időre is kötelezővé teszi az olvasást: *„A negyvennap böjtre mindenki kapjon egy könyvet a könyvtárból, amelyet elejétől végig olvasson el”* (48.15).

A 17. században a magyar bencések szervezete az osztrák melki kongregáció Regulára épült statútumai alapján alakult újjá. A melki statútumok a szerzetesek napi tevékenységeit is szabályozták, köztük az egyéni és a közös olvasás módját és idejét is. A szerzetesek egyéni olvasmányaikkal a fél 4-kor vagy 4-kor kezdődő matutinum és a 6-kor kezdődő prima között, a félórás elmélkedés után foglalkozhattak. A prima után a káptalanban közös felolvasáson vettek részt, ahol a Regulából hallgattak meg egy részletet. A prima és a tertia közötti időben, körülbelül 7 és fél 9 között a növendékek lelki olvasmányaikkal vagy teológiai tanulmányaikkal

¹¹ Szent Benedek Regulája. Fordította: Söveges Dávid

¹² Bánhegyi, 2001. 12–16.

foglalatoskodtak, a papok pedig prédikációikra vagy egyéb tanulmányaikra készültek. A rendtagok a böjti napokon 11 órakor, egyéb napokon 10 órakor mentek ebédelni, ahol a felolvasó a Regulának megfelelően az ebéd kezdetén a Szentírásból, majd egy latin nyelvű és végül egy magyar nyelvű lelki olvasmányból olvasott fel. A vacsora 5 órakor kezdődött, és szintén a lelki olvasmányok hallgatásával telt. Este 7 órakor az oratóriumban még meghallgattak egy rövid olvasmányt, majd elmondták a kompletóriumot. A szerzetesek 8 órakor aludni mentek, de a celláikban még egy ideig fennmaradhattak, és foglalkozhattak akár az olvasással is, ugyanis a melki statútumok azt is előírták, hogy a szerzetesek celláiban éjszakánként állandóan égni kellett egy mécesnek.¹³ Lendvay Placid főapát azonban – hogy a szerzetesek ne legyenek a hajnali imádságnál álmosak – 1694-ben a Charta Caritatisában már így rendelkezik: „1/2 9 óra után senki se merészelje egve hagyni gyertyáját, mert különben az előjárók testi fenyítéssel fogják sújtani”.¹⁴

A bencés szerzeteseknek napjainkban is naponta kell olvasniuk a Szentírást, valamint más, vallásos tárgyú könyveket. A zsolozsmán és az ebédlőben is naponta hallgatják a felolvasót, aki a Szentírásból és más egyéb, a szerzetesek épülésére szánt könyvekből olvas fel, és évente háromszor felolvassák Szent Benedek Reguláját is.¹⁵

A tihanyi bencés apátság újkori könyvtárának története

Az 1055-ben alapított tihanyi apátság középkori könyvanyaga a mohácsi vérszt követő kettős királyválasztás, a pártviszály, a tihanyi vár elfoglalása alatt és után elpusztult. 1534-től a 18. század elejéig a tihanyi apát nem lakott a monostorban, az apátságnak csak címzetes apátjai voltak, és a szerzetesek is elhagyták a monostort.¹⁶ A szerzetesek a várrá lett monostorból nagy valószínűséggel inkább a monostor létét bizonyító okleveleket mentették a nehéz könyvek helyett. A szerzeteseknek, ha sikerült is a könyvek egy részét elmenekíteniük, azok a török időkben bizonyára elpusztultak, mert az apátság középkorban használt köteteiből egyetlen példány sem maradt fenn. A kódexekből csak Pisky István, tihanyi várkapitány Regestruma őrzött meg két lapot. Pisky ugyanis a számadáskönyvet egy 15. századi, hangjegyekkel ellátott misekönyv hártyalapjaiba köttette¹⁷.

Az 1687-ben megtartott pozsonyi országgyűlés a töröktől felszabadított birtokokat vissza akarta juttatni jogos tulajdonosaiknak. Az elszegényedett pannonhalmi főapátság azonban a tihanyi vár után kért fegyverváltságot megfizetni nem

¹³ PRT IV. 15–19.

¹⁴ PRT IV. 642.

¹⁵ Bánhegyi, 2001. 16.

¹⁶ PRT X. 148.

¹⁷ Takács, 1996. 257.

tudta, így 1701. augusztus 14-én az osztrák altenburgi bencés apát kapta meg I. Lipóttól Tihanyt.¹⁸ Az altenburgi időszak könyveiről, könyvtáráról (1701–1716) nem tudunk semmit. Valószínűleg az altenburgiaknak is voltak könyveik, de az apátságból való kiköltözéskor feltehetően mind magukkal vitték – véli Sörös Pongrác.¹⁹ Könyvek bizonyosan voltak, sőt az 1803-ban visszakapott könyvek között található egy mű, melynek szerzője Amandus Benedictus, aki a címlapon a tihanyi bencés apátság altenburgi professzora titulussal szerepel. Talán még az is lehetséges, hogy ezt az 1701-ben megjelent könyvet az altenburgiak hagyományozták a tihanyiakra.

A pannonthalmi főapátsághoz való csatolás után szintén nincs adatunk, hogy a könyvtár mekkora készlettel rendelkezett. Létét is csak abból feltételezhetjük, hogy a Szent Benedek Reguláját követő bencés monostorok élete elképzelhetetlen lett volna könyv nélkül, és ezért a pannonthalmi főapátság az induláshoz valószínűleg könyveket is adományozott a tihanyi apátság számára.

Az apátság belső életéről csak kevés adattal rendelkezünk. Bár a kora újkorban egy káptalani határozat már előírta, hogy az apátságokban naplót kell vezetni, azonban Tihanyban ennek a kötelezettségnek sajnos nem tettek eleget²⁰. Az apátsági számadáskönyvekből tudjuk viszont, hogy a könyvek beszerzéséről, illetve annak intézéséről – a melki statútumok rendelkezései szerint²¹ – Tihanyban is az apát gondoskodott. A 18. századi tihanyi könyvtárosok személyét nem ismerjük, de feladataik valószínűleg azonosak lehettek az osztrák kongregáció többi könyvtárának öreivel. Az említett statútumok a könyvtáros feladatkörét is szabályozták, és ennek megfelelően a könyvtáros kötelessége volt a könyvek rendezése és gondozása, a könyvtár tisztán tartása, a könyvek leporolása. Köteles volt ezen kívül a kiadott könyveket feljegyezni, illetve a kölcsönzőktől számon kérni, és a tiltott könyveket csak az előjárói külön engedélyével adhatta ki. A melki statútumok kikötik azt is, hogy új könyveket a rendtagok egyáltalán nem vihetnek be a kolostorba, a szabály megsértőjét nemcsak megbüntették, de a könyvet is elkobozták.²² Tihanyban a könyvek nyilvántartásáról sem tudunk semmit. A szerzetesek valószínűleg feljegyezték, hogy a könyvtárból ki mit vitt el, de teljes könyvjegyzék feltételezhetően az abolíciós összeírásig nem készült.

Grassó Villebaldról, a visszaállítás utáni első apátról nincs feljegyzés, hogy könyveket vásárolt volna. A könyvtár gyarapodásáról csak a későbbi két apát, Lécs

¹⁸ PRT XI. 5–6.

¹⁹ PRT XI. 678.

²⁰ PRT XI. 651.

²¹ PRT IV. 24.

²² PRT IV. 25.

Ágoston és Vajda Sámuel apátsági számadáskönyvei tanúskodnak.²³ Lécs Ágoston 1742-ben legelsőként egy nagyszombati kalendáriumot, 1753-ben Istvánffy Miklós történelmi művét, egy régi és egy új Bibliát, majd 1754-ben Calmet művét, Alexander Natalis összes művét, Szent Pál leveleit és más négy kánoni könyvet vásárolt meg egy könyvkereskedőtől.

Vajda Sámuel könyvvásárlásairól is számadáskönyvei tudósítanak. Az apát megvásárolta többek között Szent Hilár munkáit, egy misekönyvet, Voltaire és Rousseau életrajzát, Benkő József Transylvania című művét, Szilágyi István pécsi kanonok munkáját, Cornides Dániel Regnum Hungariae című művét, Pray Gánóczy ellen írt értekezését és Specimen hierarchiae Hungaricae című művét. Továbbá az Almanach von Ungarnt, Du Halde műveit, a szentgotthárdi apátság történetét, Szent Ágoston, Katona István, Wagner Károly, Windisch Antal munkáit, két zsidó könyvet, az Egyházmegyei névtárat és Szent Benedek Reguláját. Az apátsági számadáskönyvekben a belső és a rendi iskola oktatásához szükséges könyvek vásárlásáról is vannak feljegyzések. Például Vajda apát megbízottjának 1780. június 27-én 12 körmöci aranyat (51 forintot és 36 krajcárt) és szeptemberben további 90 forintot adott, hogy Bécsben matematika- és fizikaeszközöket vásároljon.²⁴ A könyvek mellett az apátság tagjainak olvasmányai között 1777-től rendszeresen megjelentek az újságok is, ugyanis Vajda apát számadáskönyvében évente egy regensburgi újság előfizetését bizonyító feljegyzés is megtalálható. 1784. december 8-án egy másik lapra is előfizettek, és Sörös leírása szerint „most már a Rát szerkesztésében megjelent Magyar Hirmondót is olvasták a tihanyiak.”²⁵ Meg kell azonban jegyezni, hogy az 1780-ban indult első magyar nyelvű lapot csak 1782 végéig szerkesztette Rát Mátyás. Mátyus Péter és a piarista Révai Miklós után, 1784 közepétől a lap már a josefinista eszméket valló Szacsuvay Sándor szerkesztésében jelent meg.²⁶ A rend fejlődésének a felvilágosodás eszméi vetettek véget, II. József 1786. október 23-i újabb rendeletével megszüntette a bencés rend működését is. A Pannonhalmi Rendtörténet szerint a feloszlásról szóló értesítést Tihany 1787. január 11-én²⁷ kapta meg, és a rendelet kihirdetése után a tihanyi apátságban is megkezdődtek a szokásos összeírások és a vagyonbecslések. Egy másik forrás szerint azonban az apátságban 1787. január 10-én már készült az abolíciós összeírás, *Conscriptio Bonorum Aboliti Monasterii, Abatiaeque Sancti Aniani Episcopi et Confessoris de Tihan Ordinis Sancti Benedicti*, mely megemlíti

²³ PRT XI. 678–679.

²⁴ PRT XI. 685.

²⁵ PRT XI. 682.

²⁶ Buzinkay–Kókay, 2005. 30–33.

²⁷ PRT XI. Oklevéltár 112.

a könyvtár helyét is.²⁸ Eszerint a könyvtár a felső szinten, a nyugati szárnyon, közvetlenül a templom falánál, az orgonakarzat ajtaja mellett volt, egy kicsi szobában.

A már említett 1786. évi eljárási szabályozás 18. pontja előírja a biztosoknak azt is, hogy különös figyelemmel forduljanak a könyvtárak felé. Ha van a könyvtárnak könyvjegyzéke, annak alapján végezzék el a leltárt, ha nem, és erről a szerzetesek is egyöntetűen nyilatkoznak, akkor a biztosok a rendelethez mellékelt útmutató szerint írják össze a könyveket. A leltár elkészítése után a könyveket portalanítsák, a könyvek mellett helyezzenek el egy eredeti könyvjegyzéket, ellenőrizzék az ajtókat és az ablakokat, majd zárják be a könyvtárat.²⁹

A Benedek-rend vagyona II. József rendelete alapján létrehozott „*plébániák szaporítására és lelkipásztorok javadalmasására*”³⁰ szánt vallásalapra szállt. Az apátság könyveit a többi felosztott rend könyveivel együtt az Egyetemi Könyvtárba szállították. A könyvek egy részét az Egyetemi Könyvtár kiválogatta, a többit elárvereztette, és az ebből befolyt pénz is a könyvtár készletét gyarapította.³¹ A rend visszaállítása után a helytartótanács elrendelte a könyvek visszaadását, az Egyetemi Könyvtár kérésére azonban csak azon kötetek esetében, melyekben a tulajdonjelzés egyértelmű és gyorsan kikereshető volt. Többkötetes mű esetén viszont kikötötte, ha a visszaszolgáltatás a mű megcsonkulását jelentené, abban az esetben a teljes mű a könyvtár tulajdonában marad. Az elárverezett könyvekre pe-

²⁸ Korzenszky, 2001. 15.

²⁹ Achtzehntens. Ist ein besonderes Augenmerk auf die Bibliothek zu wenden. Vor allen anderen ist das Original der Bücherkatalogen von dem Vorsteher des Klosters, und von dem fürgewesten Bibliothekverwahrer anzuverlangen, auch nach solchen alsogleich die Inventur vorzunehmen. Im Falle einige Bücher mangelten, wird der Vorsteher des Klosters und der vorhinnige Verwahrer darüber schriftlich zu konstituiren, und derenselben schriftliche Aeusserung dem Aufhebungsberichte beizuschliessen seyn. Sollte wider alles Vermuthen kein Katalog vorfindig seyn, so kommen auch die übrigen Geistliche einzeln zu vernehmen, ob sie niemals einen Katalog von der Klosterbibliothek gesehen haben, im Falle die Frage mit Ja beantwortet würde, so ist der Verwahrer zur Uiberreichung desselben ernstlich zu ermahnen, bei fernerer Weigerung aber den Umstand der Landesstelle ohne Zeitverlust vorzustellen; wenn aber nicht erwiesen werden könnte, daß vorhin ein Katalog vorfindig gewesen seye, so müssen die Bücher alsogleich beschrieben, und darüber ein Katalog nach den hier Sub Nro 10mo anverwahrten Formular verfaßet werden; hier versteht es sich von selbst, daß nach gepflogener genauen Inventur die Bücher von allem Staube gereiniget, die Fenster, dann die Thüren der Bibliothek gut verwahret und sigilliret, von dem Katalog eine Abschrift in der verschliessenden Bibliothek gelassen, das Original selbst aber dem Abolitionsberichte beigegeben werden müsse.

³⁰ Meszlényi, 1934. 28.

³¹ Tóth–Vértesy, 1982. 71–75.

dig „anyagi megegyezést” ajánlott fel.³² Az ELTE Egyetemi Levéltárában az Iktatott iratok között található 1802. november 3-án kelt kimutatás szerint a könyvtár a visszaszolgáltatót könyvek jegyzékeit 1803. február 27-re állította össze. Az árvevésekkel kapcsolatban közölte, hogy a három visszaállított rend közül a bencések és a premontreiek elárvereztetett könyveiért befolyt összegből, 2516 forint és 64 krajcárból 1796. augusztus 23-án 1885 forintot és 37 krajcárt hadiadóra (subsidi-um) adtak, a maradékot pedig a könyvanyag adminisztrációjára költötték. A tihanyi apátság könyveiért 403 forintot és 44 krajcárt kaptak, a Szent Benedek-rend elárverezett könyveiért kapott összeg összesen 1950 forint és 29 krajcár volt.³³

A tihanyi szerzetesek és könyveik

A rendfeloszlátás idején az apátságban Vajda Sámuel apáton kívül hat szerzetes élt. A tihanyi szerzetesek 1787 elején készítették el leltárukat, melyben a szobáikban található felszereléseken kívül az ott használt könyveket is összeírták.

Fojczik Román (Romanus Fojczik) szerzetespap a Győr vármegyei Saághon született 1758. január 21-én. 1778–1779-ig Tihanyban volt növendék, 1782. január 23-án tett fogadalmat, és 1782. december 29-én Pannonhalmán szentelték fel. A Pannonhalmi Rendtörténet szerint³⁴ a feloszlátásig Bakonybélben volt, de Vajda Sámuel 1786. december 12-én és 1787. január 25-én kelt Hollósi Egyednek írt leveléből tudjuk, hogy közvetlenül a feloszlátás előtt visszakerült Tihanyba³⁵. 1788. március 14-től a veszprémi püspök bakonybéli plébánossá nevezte ki, és ott is maradt 1791. szeptember 8-ig. Majd Zalaapátiba vonult vissza, s egy évig mint vendég élt ott, és fogadalmat is tett. Zalavári plébánosként halt meg 1808-ban.

Fojczik Román leltárában harmincöt tételt sorolt fel, ami valószínűleg 41 művet és körülbelül 57 kötetet jelenthet. A világi szerzők hárman vannak, a tankönyvíró Johann Hübner (1668–1731), Hiob Ludolf (1624–1704) polihisztor és Friedrich Christian Baumeister (1709–1795) felvilágosult filozófus, mindhárman németek. Hübner német nyelvű műve földrajzi, Ludolf szintén német nyelvű műve világtörténeti és Baumeister latin nyelven írt műve pedig filozófiai tárgyú. A többiek mind egyházi írók, világi papok, teológusok, szerzetesek, főleg jezsuiták, bencések, ferencesek, domonkosok, egy Ágoston-rendi szerző és a redemptorista rend megalapítója, az aszketikus olasz moralista, Alfonso Maria de Liguori (1696–1787). A művek mintegy fele a szerzetesi, papi élet gyakorlásához szükséges könyvek gyűjteménye, prédikációk, teológia, szentírás-magyarázat, egyháztörténet, egyházjog, lelki olvasmányok stb. A hét latin és német nyelvű prédikáció

³² Uo. 126.

³³ ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemi Könyvtár, 19/a Iktatott iratok, 4. doboz

³⁴ PRT V. 748.

³⁵ PRT XI. Oklevéltár 106.

között megtaláljuk az aszketikus olasz jezsuiták, Paolo Segneri (1624–1694) és Cesare Calino (1670–1749) beszédeit is. A prédikációk mellett a morális, az egyetemes és pasztorális teológia, valamint az egyházjog jelenik meg nagyobb arányban. Bibliát viszont a könyvek között nem találunk. Az egyházi vonatkozású kiadványok mellett lelki olvasmányok és tankönyvek is vannak filozófia, matematika, földrajz és történelem témában. A történelemkönyvek között például megtalálható Maximilian Duffrene (1688–1768) *Rudimenta historica* című hat kötetben megjelent tankönyvsorozata, mely a jezsuita iskolák számára készült. A magyar tankönyvíró jezsuitákat Franz Karl von Palm (1735–1787) magyar történelem, a természettudósokat Horváth Keresztelő János (1732–1799) filozófia, valamint Makó Pál (1724–1793) és Hell Miksa (1720–1792) matematika tárgyú és latin nyelven írt munkái képviselik. A magyar jezsuita szerzőkhöz sorolható Franz Rudolf von Grossing (1752–1789) is, akiről azonban később bebizonyosodott, hogy sok olyan könyvet adott ki, melyeket többnyire mások írtak vagy fordítottak, és ő azokat sajátjaként jelentette meg. Ilyen a jegyzéken szereplő, 1786-ban kiadott könyv is, a „*Ius publicum Hungariae*” című mű, melyet Zinner János történész professzornak tulajdonítanak. Szinnyei József a Magyar írók élete és munkái című művében így ír Grossingről: „*a szerző állítása szerint Mária Terézia királynőnek 1777. júl. 3. vett megbízásából írta s júl. 30. d. u. 4 órakor tisztán leírva pergamen kötésben átnyújtotta.*”³⁶

A szerzetes olvasmányai közül hét bizonyosan német, az egyetlen magyar nyelvű mű Vajda Sámuel (1718–1795) tihanyi apát „*A mi Urunk Jesus Kristusnak élete, melyet a négy evangéliómból egyet tsinálván, rendbe szedett, és sok idvösleges tanúságokkal megbővített...*” című munkája.

Borsó Gellért (Gerardus Borsó) felszentelt pap a Pannonhalmi Rendtörténet szerint 1758. július 19-én született Keszthelyen. 1778. novembertől 1779-ig növendék volt Tihanyban.³⁷ 1782. szeptember 29-én tett fogadalmat, és 1783. szeptember 7-én szentelték fel Pannonhalmán. A felosztatásig Tihanyban volt, majd a Veszprém vármegyei Öreglakon volt plébános. 1802-ben a rend visszaállításakor visszatért, és 1815–1817-ig tihanyi plébánosként tevékenykedett.³⁸

Borsó Gellért harmincnyolc tételt írt le, ami negyvenhat művet jelent nyolcvan kötetben. A szerzetespap könyvei között öt német és nyolc magyar prédikáció volt, valamint egy magyar Biblia, és a könyvek között megtaláljuk a protestáns Szenci Molnár Albert (1574–1634) szótára mellett Imádságos könyvecskéjét is, melyet a német Bullinger–Frisius-féle imakönyvből fordított le magyar nyelvre. A többi harmincegy mű valószínűleg mind latin volt. A magyar nyelvű művek Pázmány Péter (1570–1637), Szabó István (1695–1753), Káldi György (1572–1634), Lan-

³⁶ Szinnyei, 1891.

³⁷ PRT XI. 660.

³⁸ PRT V. 748.

dovics István (1635–1690), Illyés István (1650–1711) és Csete István (1648–1718) prédikációi és beszédgyűjteményei. A főként egyházi szerzők között elsősorban jezsuitákat és világi papokat találunk, de vannak közöttük bencés, domonkos, ferences, piarista és ciszterci szerzetesek is. A szerzetes nagy részben egyházi jellegű műveket olvasott, leltárában huszonnégy prédikációt, hat teológiai művet, ezen kívül néhány katekizmust, kánonjogot, egy magyar és egy latin Bibliát és bibliamagyarázatot találunk. A lelki olvasmányok közé tartozó Clairvaux-i Szent Bernát (1090–1153) francia ciszterci egyháztanító levelei mellett megtaláljuk az itáliai humanista Bonfini (1427–1502) Magyarország történetét. Borsó Gellért összesen öt tankönyvet írt le, Horváth Keresztelő János (1732–1799) és Ivancsics János (1722–1784) magyar jezsuiták latin nyelven írt logikai, metafizikai és matematikai munkáit.

Kovács Flórián (Pater Florianus) tihanyi alperjel Léczfalván, az erdélyi Háromszék vármegyében született 1730. szeptember 29-én. 1756. november 14-én tett fogadalmat, 1757-ig növendék volt Tihanyban, és 1762. március 28-án Győrött szentelték fel. 1773-tól a felozlatásig Tihanyban volt alperjel, a felozlatás után adminisztrátor, és ott is halt meg 1807. június 27-én.³⁹

Az alperjel felsorolásában tizenhét mű volt harmincöt kötetben. A három magyar és a tizenöt valószínűleg latin nyelvű mű szerzői főként jezsuiták és világi papok. Német nyelvű mű nincs a jegyzéken. A három magyar nyelvű Vajda apát és Gregorius Rippel (1681–1729) német katolikus pap ceremónia- és szertartáskönyve, valamint egy Biblia. A könyvek Pápai Páriz Ferenc latin–magyar szótárán kívül mind egyházi jellegűek. A magyar szerzők Vajda apáton kívül Molnár János (1728–1804) és Szabó István (1695–1753) jezsuita szerzetesek, és prédikációik egy-egy példánya volt az alperjelnél. A szerzetes a három magyar nyelvű művön és a szótáron kívül összesen tíz prédikációgyűjteményt sorol fel, kettő morális teológiát, egy Catechismus Romanust⁴⁰ és egy latin Bibliát. A prédikációk szerzői között nála is feltűnnek az itáliai aszketikus jezsuiták, Cesare Calino (1670–1749) és Paolo Segneri két műve is. A spanyol moralista, José de Barcia y Zambrana (1643–1695) szintén két művel szerepel, egy morális teológiával és egy prédikációval. Az alperjel különösen kedvelhette a német teológust, Joseph Ignaz Claust (1691–1775) is, mert három prédikációja is szerepel a listán, és Jean-Baptist Girard (1680–1733), a korrupcióval és szexuális visszaéléssel megvádolt francia jezsuita⁴¹ beszédeit is megtaláljuk.

Cervus Ádám (Adamus Cervus) a Nyitra vármegyei Zoborban született 1732. május 6-án. Korábban jezsuita pap volt, és csak rendjének felozlatása után, 1779.

³⁹ PRT V. 743. és XI. 657.

⁴⁰ A tridenti zsinat után a plébánosok számára kiadott, latin nyelvű katekizmus.

⁴¹ Universitätsbibliothek Trier. <http://ub-dok.uni-trier.de/argens/pic/pers/Girard.php> (utolsó megnyitás: 2015. június 24.)

november 30-án tett fogadalmat. 1782-ben a bölcselet tanára volt Tihanyban, 1783-tól 1785-ig alperjel, és 1786-ban perjel. A rend visszaállítása után ő is visszatért. Győrben halt meg 1814. december 9-én.⁴²

A perjel 28 tételben 31 művet sorolt fel, a kötetek száma minimum 67 lehetett. A jegyzéken Vajda Sámuel magyar nyelvű művén, Adam Friedrich Kirsch (†1716) latin–német szótárán és Pápai Páriz Ferenc latin–magyar szótárán kívül csak latin nyelvű könyvek vannak. A szerzők között szintén több a jezsuita, de találunk három bencés, két domonkos, egy barnabita és egy ferences szerzetest is, valamint a redemptorista rend megalapítójának könyvét is. Az egyházi vonatkozású művek főleg a teológia, egyházjog, bibliamagyarázat, egyháztörténet köréből kerülnek ki, de prédikációs könyv nincs a listán. A jegyzéken feltűnően nagy számban vannak tankönyvek matematika, fizika, logika és metafizika témakörben. A perjel és bölcselettanár úgy tűnik, elsősorban az újabb filozófiai munkák iránt érdeklődött. A könyvek között megtalálhatók a leibnizi tanok képviselőjének és a német felvilágosodás egyik megteremtőjének, Christian Wolffnak (1679–1754) és követőinek, Friedrich Christian Baumeister (1709–1785) német filozófusnak és Sigmund von Storchenau (1731–1797) német jezsuita bölcseletprofesszornak művei. A jezsuita szerzők közül a newtoni tanokkal értett egyet a horvát származású, de Rómában tanító Rogerius Josephus Boscovich⁴³ (1711–1787), a német filozófus Jakob Anton von Zallinger zum Thurn (1735–1813), a nemzetközi híru természettudós, matematikus és csillagász Karl Scherffer (1716–1783), valamint a természettudós Leopold Gottlieb Biwald (1731–1805). A magyar jezsuita professzorokat, Makó Pált (1724–1793) és Horváth Keresztelő Jánost (1732–1799) Boscovich, Newton, Leibniz és Wolff tanai is foglalkoztatták.⁴⁴ De a felvilágosodás eszméivel szembe forduló német jezsuita reformteológus, Benedikt Stattler (1728–1797) egyik többkötetes műve szintén megtalálható a jegyzéken. Az egyháztörténeti művek szerzői⁴⁵ között található a diplomatika és paleográfia tudományát megalapító francia bencés Jean Mabillon (1632–1707), az olasz jezsuita teológus, történész és könyvtáros Francesco Antonio Zaccaria (1714–179), valamint az olasz filológus professzor és könyvtáros Giuseppe Antonio Sassi (1675–1751).

Csár (Czár) Kolumbán (Columbanus Csár) volt bölcselettanár az akkori Vas vármegyéhez tartozó Németújváron született 1733. április 14-én. 1755. november 16-án tett fogadalmat, 1757. május 8-ig Tihanyban volt növendék. 1760. április 5-én szentelték áldozó pappá, valószínűleg Győrött. A Pannonhalmi Rendtörténet szerint 1760 és 1763 között bölcselettanár volt Tihanyban, 1763 és 1768 között

⁴² PRT. XI. 661

⁴³ Kiss, 2014. 106–118.

⁴⁴ Kosáry, 1996.

⁴⁵ Keresztény teológusok és bölcseletk lexikona. Szerk. Horváth Pál. <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/teol/lex.htm> (utolsó megnyitás: 2015. június 25.)

német szónok Modorban, és 1775–1776-ig ismét főiskolai tanár Tihanyban. 1776-tól 1778-ig Bakonybélben perjel, 1778-tól a feloszlataásáig ismét Modorban volt szónok. A Pannonhalmi Rendtörténet XI. kötete szerint 1780-tól ismét Tihanyban volt, és a feloszlataás idején is Tihanyban tartózkodott.⁴⁶ 1802-ben ő is visszatért, és Sopronban halt meg 1805. március 13-án.

Csár Kolumbán 35 tételes leltárában hozzávetőleg 54 művet találunk mintegy 77 kötetben. Könyvei valószínűleg mind latin nyelvűek voltak, kivéve 7 német nyelvűt és Vajda Sámuel magyar nyelvű munkáját. A szerzetes a jezsuita, bencés, domonkos, Ágoston-rendi, piarista és világi egyházi szerzők nagyrészt szintén egyházi természetű művei mellett világi szerzők könyveit is olvasta. A szerzők között feltűnik a német Anselm Desing (1699–1772), a Salzburgban is tanító bencés professzor. Az apátot a katolikus felvilágosodás egyik követőjeként tartják számon, aki főként oktatási reformjáról vált ismertté. Desing reformtörekvései mellett a hagyományos skolasztikát szorgalmazta, azaz a Szentírás, az egyházatyák műveinek tanulmányozását, a zsinati határozatok tiszteletét, az egyháztörténet eredményeinek felhasználását, valamint az egyházjog tanítását. Desing oktatási reformprogramjának fontos része volt a történelem és a földrajz népszerűsítése.⁴⁷ Csár Kolumbán könyvei között Desing oktatási módszerének összefoglalását látjuk, és könyvei összeállításában is Desing útmutatásait követi. Könyvei között van egy Lyonban kiadott Biblia és Jacobus Tirinus (1580–1636) belga jezsuita biblia magyarázata. A bencés német teológusok közül Dominicus Schram (1722–1797), Anselm Schnell (†1751) és Aemilianus Naisl (1670–1753) munkáit olvasta. Szintén teológusok a magyar bencés Mollik Tóbiás (1751–1824) és az ír Thomas Hibernicus (ca. 1265 – ca. 1329) is. Megtaláljuk még XIV. Benedek pápa konstitúcióit, az egyházmegyei zsinatok rendelkezéseit, az olasz Roberto Bellarmino (1542–1621) és a holland Petrus Canisius (1521–1597) jezsuiták, valamint Mauritius Geiger és Karl Ignaz Clavenau (1653–1701) német bencések katekizmusát. A szerzetes az egyháztörténeti művek közül a piarista Desericzky József (1702–1765) váci egyházmegyéről szóló írását, Ignace Hyacinthe Amat de Graveson (1670–1733) francia domonkos, Augustin Calmet (1672–1757) olasz bencés és Giovanni Lorenzo Berti (1696–1766) olasz Ágoston-rendi teológus könyveit olvasta. A történelem tárgyú művek írói Marcellinus Reischl (1697–1763) német bencés főiskolai tanár, és a könyvjegyzéken szerepel még egy szerző nélküli Magyarország története is. Az egyetemes földrajzkiönyv szerzője Johann Jakob Schatz (1691–1760), a német filológus és földrajztudós könyvtáros, míg a Magyar Királyság földrajzának leírását, Karl Gottlieb von Windisch (1724–1793), a pozsonyi német kereskedő és magántanár adta ki. A prédikációk német nyelvűek és többköteteseek, szerzőik mind jezsuiták, a német Franz Hunolt (1691–1746), a

⁴⁶PRT XI. 657.

⁴⁷Forgó, 2014. 239–265.

szintén német Heinrich Venedien (1668–1735), az olasz Giuseppe Antonio Bordoni (1682–1742) és az osztrák Georg Grill (1704–1757). A jegyzéken található még egy filozófia oktatásához használatos könyv Horváth János jezsuita professzortól, egy német–latin szológgyűjtemény Franz Wagnertől (1675–1738), Adam Fridrich Kirsch és Pápai Páriz Ferenc szótára, valamint Domenico Magri (1604–1672) Hierolexiconja, ezen kívül különböző személyek levelei és szertartáskönyvek. A szerzetes olvasmányai között felbukkan egy Franciaországban született angol író latin nyelven írt szépirodalmi műve is, John Barclay (1582–1621) *Argenise*.⁴⁸

Martinecz Vince (Vincentius Martinecz) pap és német szónok 1737. július 16-án született Nagyváradon. 1758. november 16-án tett fogadalmat, és 1764. május 22-én szentelték fel. 1758. november 21-től 1760. szeptember 12-ig Bakonybélben tanult. 1766. január 28-tól Tihanyban, majd 1768. május 9-től Modorban tartózkodott. 1772-ben visszatért, de 1784. november 24-én ismét eltávozott. 1785. szeptember 23-án újból visszahelyezték Tihanyba, és ott is maradt a feloszlatásig. A szerzetes pap Szűz Mária nagy tisztelője volt. Aszófön halt meg Fuxhoffer Demján plébániáján 1788. november 1-jén⁴⁹ vagy 1788. október 25-én.⁵⁰

Martinecz Vince összesen 81 művet jegyzett fel 141 kötetben. Ebből 18 német, 4 magyar és a többi pedig valószínűleg mind latin volt. Könyvei között van két Szentírás, szentírásmagyarzatok, prédikációk, elmélkedések, szentek élete, egyházjog, teológia, katekizmus, retorika stb. A szerzők főként jezsuita, ferences, domonkos, bencés, trinitárius, Ágoston-rendi, barnabit szerzetesek és világi egyházi írók. A lista szinte kizárólag egyházi vonatkozású művekből áll, és a papi hivatás gyakorlásához szükséges könyveket tartalmazza. A könyvek között nagy számban találunk prédikációkat, köztük Padányi Bíró Márton (1693–1762) veszprémi püspök két magyar nyelvű munkáját. A latin nyelvű prédikációk közé Joseph Ignaz Claus (1691–1775) német katolikus prédikátor, Jeronimo Bautista de Lanuza (1553–1625) spanyol domonkos rendi püspök, Casimir Füessler ferences szerzetes, Anton Ginther (1655–1725) bajor katolikus és José de Barcia y Zambra (1643–1695) spanyol pap művei tartoznak. Bizonyosan német nyelvű Wolfgang Kisswetter 16. századi német pap, Fabian Vesely (1684–1739) cseh, Franciscus Peikhart (1684–1752) osztrák, Franz Hunolt (1691–1746) német, Claude de La Colmbiere (1641–1682) francia és Franciscus Höger (1664–1727) német jezsuiták prédikációi. Német nyelvű ezen kívül még egy szentek élete, Dominicus Wenz (1690–1755) és Martin Prugger (1667–1732) német papok tankönyvei a hittan tanításához, egy egyházjog Leonhard Carlier (1686–1755) német jezsuita jogtudóstól, Chrysostomus Erdmann Schröter német tankönyvíró könyve a fogalmazás és

⁴⁸ Az *Argenise* egy udvari környezetbe helyezett történelmi lovagregény, mely főleg a jezsuiták körében volt kedvelt.

⁴⁹ PRT V. 744.

⁵⁰ PRT XI. 659.

stílus oktatásához, egy szentek kalendáriuma és Matthias Heimbach (1666–1747) katekizmusa. A magyar nyelvű művek közé tartozik a két prédikáción kívül még egy áldásgyűjtemény és Gánóczy Antal (1728? –1790) nagyváradi kanonok teológus szentírásmagyarázata. Valószínűleg az egyházjog és a kánonjog érdekelte különösebben a szerzetest, mert például Franz Schmalzgrueber (1663–1735) jezsuita teológus kánonjogi könyve, Ludwig Engel (1634–1674) osztrák bencés parókian használatos kézikönyve, a tridenti zsinat határozatai, a kongregációk rendeletei és a Corpus iuris canonici, a középkori egyházjog gyűjteménye is a jegyzéken volt. A könyvjegyzéken legnagyobb számban azonban a teológiai művek és a papi tevékenység gyakorlásához használatos kézikönyvek szerepelnek. Ilyen például Lucius Ferraris (1687–1763) ferences kánonjogász műve, amely a vallási ismeretek valóságos enciklopédiája, Gaspard Juenin (1650–1713) francia teológus kézikönyve, vagy Martin Wigandt (?–1708) német domonkos, filozófia professzor útmutatásai. Johannes Maria Sbogar (1654–1701) olasz–szlovén barnabita szerzetes, Tommaso Tamburini (1591–1675) olasz jezsuita, Anaklet Reiffenstuel (1641–1703) német ferences vagy Hermann Busenbaum (1600–1668) német jezsuita morális teológiái. A szerzetes napi tevékenységét segítették a már említett áldásgyűjtemények, a pasztorizáció kézikönyvei, például Bernardus Sannig (1638? –1704) sziléziai ferences teológus és egyházjogász, Gelasius de Cilia (1654–1721) német Ágoston-rendi kanonok és az olasz Guiseppe Cabrino munkája. A szerzetes olvasmányai közé tartoztak a szentek élete és szentatyák tanai, például Kalazanci Szent József élete, Jean Bolland (1596–1665) belga jezsuita történész műve a magyar szentekről, Hippói Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás tanai, valamint Quintus Curtius Rufus (1. szd) története Nagy Sándorról. Nála is megtaláljuk John Barclay Argenisét és az író egy másik művét is, a hitvédelem tárgyú Paraenesist.

Vajda Sámuel apát 1718. február 28-án (vagy 18-án) született Jánosházán, Vas vármegyében, egy régi nemesi családban. 1736. november 21-én tett fogadalmat. Bölcséleti tanulmányait Pannonhalmán végezte, a teológiai Nagyszombatban, ahol a hittudományok doktora is lett. 1743. augusztus 7-től Pannonhalmán volt teológiatanár és magyar szónok, majd 1757 májusától a dömölki apátság kormányzója lett. 1760. április 16-tól Sajghó főapát tihanyi apáttá nevezte ki, és május 11-én benedikálták. Az apát a rend visszaállítását már nem érte meg, Szombathelyen 1795. szeptember 29-én meghalt.⁵¹

Vajda Sámuel felsorolásában könyvek nem szerepeltek.

A visszakapott könyvek

Az 1803-ban visszakapott könyvek jegyzéke a tihanyi apátság történetében az első és teljes tihanyi könyvleltár, mely egyben az új könyvtár indulókészletét is jelenti. A visszakapott művek száma 131 volt összesen 237 kötetben. A művek nyelv

⁵¹ PRT V. 738.

szerinti megoszlása: 90 latin, 7 magyar, 28 német, 1 latin–német, 2 latin–héber, 1 horvát, 1 latin–olasz és 1 olasz.⁵²

A szerzők között nagy számban vannak bencés és jezsuita szerzők, de néhány ferencest is találunk. A visszakapott könyvek háromnegyed része egyházi vonatkozású, és legnagyobb részben egyháztörténeti, rendtörténeti, teológiai műveket, vallásos irodalmat és prédikációkat tartalmaznak. A kötetek egynegyed része pedig főként történelmi, földrajzi, nyelvtani és jogi vonatkozású, és a könyvek között egy regény⁵³ is szerepel.

Összegzés

A szerzetesek celláiban összeírt tételek száma összesen 235 volt, de sem a kötetek, sem a művek számát nem ismerjük pontosan, mert azokat a szerzetesek nem minden esetben jegyezték fel. A művek becsült száma 271, a kötetek száma pedig mintegy 457 lehetett.

A szerzetesek leltárainak nyelve latin, és legtöbbször csak a szerzőt és a címet közlik. Többször előfordul azonban az is, hogy a leírásban vagy a címet, vagy a szerzőt elhagyják. A szerzők neve latin névalakban és általában genitívusban áll, de nagyon sok esetben helytelenül írják le azokat. A könyvek azonosítását megnehezíti, hogy általában a könyvek címét nem tükrözik, és a cím leírásában is inkább csak a tartalomra utalnak. A szerzetesek legtöbbször a magyar és a német nyelvű műveket is latinul adják meg, de olyankor többnyire közlik a nyelvezetét. Viszont néhány esetben a gót betűkkel nyomtatott német nyelvű könyveket mégis gót kurzív betűkkel írják le. A kiadás helyét és idejét egy-két esettől eltekintve nem közlik, a kötetek számát és a könyvek formátumát viszont több esetben is megadják. A leírásokban többször is előfordul, hogy egy tételben több könyvet is összevonnak, például különböző személyek azonos jellegű munkáit vagy egy szerző több művét. Összességében azonban elmondható, hogy a pontatlan leírások ellenére a művek nagy része részben vagy egészben azonosítható.

A szerzetesek által olvasott könyvek főként latin és csak kisebb részben német és magyar nyelvűek. Fojczik Románánál 7, Borsó Gellértnél 5, Csár Kolumbánnál 7 és Martinecz Vincénél 18 német nyelvű kiadványt találunk. Csak Kovács Flóriánál és Cervus Ádámnál nincsenek német nyelvű művek. Magyar nyelvű könyv viszont mindegyik szerzetesnél van, igaz, hogy Fojczik Románánál, Cervus Ádámnál és Csár Kolumbánnál csak a tihanyi apát műve. Martinecz Vince az egyetlen, akinél nincs az apát könyvéből. Borsó Gellértnél találjuk a legtöbb, összesen 10

⁵² Faa-Lendvai, 2014. 266.

⁵³ La Calprenède, Gauthier de Coste de (1609–1663): *Kassandra*, melyet frantziából fordított Bárótzai Sándor. Bécs, Trattner, 1774. 3 v., 8° – Petrik 1712–1860/I.

magyar kiadványt, Kovács Flóriánál 3 és Martinecz Vincénél pedig 4 művet. A magyar nyelvű művek aránya 7 százalék, a német nyelvűeké pedig 14 százalék.

A szerzetesek egyéni érdeklődése nagyon eltérő képet mutat. A fiatal Fojczik Román könyveinek csak körülbelül a fele egyházi vonatkozású, könyveinek másik fele a szerzetes történelmi, földrajzi és természettudományos érdeklődésére utal, könyvei sokrétűek, és közöttük a felvilágosodás eszméi is feltűnnek.

A Fojczik Románnal egyidős Borsó Gellért könyvei viszont nagyrészt egyházi jellegűek, közöttük feltűnően sok a prédikáció. Nála is találunk öt bölcsélet tanításához használt tankönyvet logika, metafizika és matematika témában, de az újabb tudományszakok közül egyet sem.

Kovács Flóriánál egy latin szótáron kívül csak egyházi jellegű művek vannak – főleg prédikációk –, és mind a papi tevékenység gyakorlásához szükséges könyvek gyűjteménye.

Cervus Ádám, a bencésé lett jezsuita „könyvtára” a legmodernebb. Könyvei között a teológia mellett szinte minden tudományszakhoz tartozó munka megtalálható, viszont a prédikációs irodalom hiányzik. A szerzetes több felvilágosult filozófus és természettudós munkáját is olvasta.

Csár Kolumbán könyvei összeállításában Desing útmutatásait követi, olvasmányai között megtalálható a Szentírás, a zsinati határozatok, az egyháztörténet, az egyházjog, a történelem és a földrajz.

Bár Martinecz Vincénél volt a legtöbb mű, azonban nála szinte csak teológiai munkákat találunk. A könyvek mind a szerzetespap és szónok feladatainak ellátásához kapcsolódnak, de a művek alapján valószínűsíthető, hogy különösen a prédikációk, valamint az egyházjog és a kánonjog érdekelte a szerzetest.

Összességében megállapíthatjuk, hogy bár a szerzeteseknél levő könyvek túlnyomó többsége hittudományi jellegű, és nagyobb részük a napi vallás- és szerzetesi élet gyakorlásához, valamint a papi teendők ellátásához szükséges köteteket tartalmazza, ennek ellenére más tudományszakhoz tartozó munkákkal is szép számmal találkozunk.

A könyvek szerzőiről tudjuk, hogy nagy részük a 18. században tevékenykedett, ez pedig azt mutatja, hogy a tihanyi bencés szerzetesek naprakészre való törekvése megkérdőjelezhetetlen.

Felhasznált források és szakirodalom

ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemi Könyvtár, 19/a Iktatott iratok 4. doboz

Főapátsági Levéltár, Pannonhalma. A Pannonhalmi Főapátság iratai, Acta Recentiora fasc. 10. nr. 6.

MNL OL C 101, Helytartótanácsi levéltár, Acta abolitionalia

- MNL OL C 103, Helytartótanács levéltár, Helytartótanács Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz.
- Szent Benedek Regulája. Ford.: Söveges Dávid. <http://www.osboblatus.hu/Olvasmany/REGULA/Tartalom.htm> (utolsó megnyitás: 2015. szeptember 28.)
- Universitätsbibliothek Trier. Bilder – Personen. <http://ub-dok.uni-trier.de/argens/pic/pers/pers.htm> (utolsó megnyitás: 2015. június 24.)
- Keresztény teológusok és bölcselek lexikona. Szerk. Horváth Pál. <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/teol/lex.htm> (utolsó megnyitás: 2015. június 25.)
- Bánhegyi, 2001.: *Bánhegyi B. Miksa: A bencés monostorok olvasáskultúrája a középkorban. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. Főszerk.: Mezey László Miklós, 2001/6. 12–16.*
- Báthory, 2002.: *Báthory Orsolya Benigna: A Tihanyi Bencés Apátság könyvtárának története a kezdetektől 1803-ig. Szakdolgozat. ELTE BTK, Budapest, 2002.*
- Buzinkay–Kókay, 2005.: *Buzinkay Géza – Kókay György: A magyar sajtó története, 1. A kezdetektől a fordulat évéig. Budapest, 2005.*
- Faa-Lendvai, 2014.: *Faa-Lendvai Erzsébet: A Tihanyi Bencés Apátság és könyvtárának története. A kezdetektől a 18. század végéig. In: Egyházi, családi és asszonykönyvtárak. Könyvtártörténeti szakdolgozatok. Szerk.: Muzs Krisztina. Szeged, 2014. 231–290.*
- Forgó, 2014.: *Forgó András: A katolikus felvilágosodás a német nyelvű történetírásban. Világtörténet, 2014/2. 239–265.*
- Horváth, 2012.: *Horváth Sándor: Elhúzódo barokk a bencéseknél. A dömölki bencés könyvtár a 18. század végén. In: Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon. Szerk.: Illés Pál Attila – Juhász-Laczik Albin. (Rendtörténeti konferenciák 7/2.) Budapest, 2012. 904–940.*
- Kiss, 1996.: *Kiss Domonkos: Régi magyarországi könyvek a Pannonhalmi Szent Benedek-rendi Főkönyvtárban az 1786-os abolíciós katalógus alapján. Pannonhalmi Füzetek, 38. Pannonhalma, 1996.*
- Kiss, 2014.: *Kiss Ernő: R. J. Boscovich tanainak követői a magyarországi fizikus kortársak köréből. Létünk, 2014/2. 106–118.*
- Korzenszky, 2001.: *Az apátság javainak összeírásából (1787. január 10.) Conscriptio Bonorum Aboliti Monasterii, Abatiaeque Sancti Aniani Episcopi et Confessoris de Tihan. Ordinis Sancti Benedicti. Ford: Polán Hildebrand. In: Tihanyi Kalendárium. Szerk.: Korzenszky Richárd. Tihany, 2001. 13–17.*

- Kosáry, 1996.: *Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Budapest. 1996.*
- Meszlényi, 1934.: *Meszlényi Antal: A jozefinizmus kora Magyarországon, 1780–1846. Budapest, 1934.*
- PRT: *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. A magyar kereszténység, királyság és benczés-rend főnállásának kilencszázados emlékére, I-XII/B. Szerk.: Erdélyi László, Sörös Pongrácz. Budapest, 1902–1912.*
- Szinnyei, 1891.: *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (utolsó megnyitás: 2015. november 29.)*
- Takács, 1996.: *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve. I–III. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996.*
- Tóth–Vértesy, 1982.: *Tóth András – Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története, 1561–1944. Budapest, 1982.*
- Velladics, 2001.: *Velladics Márta: A szerzetesrendek feloszlataása II. József idejében. Egyháztörténeti Szemle, 2001/1. <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/velladics.htm> (utolsó megnyitás: 2015. november 29.)*